

**НАУКОВИЙ
ВІСНИК
ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Рік заснування 1996

Випуск 173-174

**Історія.
Політичні науки.
Міжнародні відносини**

Збірник наукових праць

Чернівці
"Рута"
2003

дуже і дуже сумно. Але коли буде ще старий розмір (формат) журналу, тоді надішлю такі Дорошенка, хоч і трохи пізніше. Історична Секція УВАЛН, здається, почала ворухитися. Поживемо-побачимо. Чекаю відповіді на свої листи. Що з Твоїм здоров'ям? Вістка, що Ти мусів був лежати 3 дні, мене дуже занепокоїла.

Листи о. Назарка й Пр.[офесора] Ждана при цьому повертаю.

Як справи з Твоюю рецензією на Збірник Кузеля? Яків дуже просить про це (відзив про історичну частину й загальна оцінка Збірника, зокрема його меморіальної частини -- ну, й, звичайно, пара компліментів на адресу його редактора-орденоносця).

Я вже написав про проблематику своїх творів, про ідеї і методи моєї наукової діяльності. Звичайно, конспективно, бо ширше нема змоги (або часу). Наступного тижня вишло.

Пиши.

Крінко-крінко цілую Тебе.

Твій Саша.

Щирий привіт Тобі й Дружині від нас усіх.

P.S. Нічого доброго в мене нема, крім безлічі всіляких труднощів і неприємностей. Світ не милий!.. Вдома дуже-дуже важко й сумно. Чи довго витримаю таке життя?!

P.S.S. Скоріше друкуй "Звернення" УГГ. Не забудь зазначити в ньому адресу Ініціативної групи (Твоюю).

Алла Атаманенко,
Національний університет
"Острозька академія"

ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ В ДІАСПОРІ: ЛИСТ ОЛЕКСАНДРА ОГЛОБЛИНА ДО ЛЮБОМИРА ВИНАРА

Історія української історичної науки в діаспорі сьогодні все ще залишається недостатньо дослідженою в материковій українській історіографії, що часами призводить до прикрих помилок у поясненні подій та явищ. Крім того, для істориків в Україні переважно залишаються малодоступними джерела, які зберігаються в архівах Заходу, в тому числі й ті, що розкривають історію української науки.

Серед наукових установ діаспори важливе місце посідає Українське Історичне Товариство, яке powstało у 1965 році завдяки ініціативі і зусиллям молодого тоді історика Любомира Романа Винара спробою довгого часу

відіграло важливу роль у розвитку української історичної науки на Заході. Включення УІТ до складу American Historical Association дало можливість представляти українську історичну науку на американському та світовому рівні.

Протягом багатьох років Українське Історичне Товариство та його офіційний журнал "Український історик" – об'єднували українських істориків "у вільному світі". Тут співпрацювали провідні українські історики Олександр Оглоблин, Наталія Полонська-Василенко, Михайло Ждан, Петро Курінний, Ярослав Пастернак, Марко Антонович, о. Іриней Назарко та інші. Сьогодні УІТ має все більший вплив на розвиток історичних досліджень в Україні, будучи організатором міжнародних наукових форумів, перевидуючи найважливіші дослідження істориків діаспори для читачів в Україні, підтримуючи наукові дослідження істориків з України, залучаючи їх до співпраці в "Українському історичному". Від 1965 по 1980 р. УІТ очолював відомий вчений Олександр Оглоблин, секретарем був Любомир Винар. У 1980 Любомир Винар очолює Товариство, секретарем став д-р Олександр Домбровський.

Ініціатор та інші члени Товариства в своїх працях неодноразово зверталися до історії УІТ, висвітлюючи різні аспекти його діяльності¹. Було опубліковано і частину джерел до його історії, які переважно зберігаються в архіві УІТ в м. Кенті (США)². Архів УІТ було закладено під час постанови Товариства у 1965 році. Сьогодні він складається з семи основних частин, кожна з яких має свій зміст і структуру. Це – безпосередньо архів адміністрації Українського Історичного Товариства, редакційний архів журналу "Український Історик", архів проф. Олександра Оглоблина, першого і Почесного Президента УІТ, архів проф. Любомира Винара, Президента УІТ від 1980 р., архів д-ра Олександра Домбровського, генерального секретаря УІТ від 1980 р., архів проф. Михайла Ждана, відомого історика і члена-засновника УІТ, архів відомого археолога Ярослава Пастернака, також члена-засновника УІТ. Загальна кількість документів, які зберігаються в архіві УІТ, нараховує більше 30 тис. одиниць. Внутрішній поділ матеріалів ґрунтується на створенні фондів і справ.

Значний масив фондів архіву складає листування Любомира Романа Винара з Олександром Петровичем Оглоблиним. Значна роль обох істориків у розвитку української історичної науки в діаспорі визначила наявність у листуванні важливої інформації стосовно різних аспектів діяльності наукових установ, створення наукових об'єднань, зокрема Українського Генерально-літературного і Геральдичного Товариства, видання "Бюлетенів" (УІТ і УІТ), підготовки видань з української історії, джерелознавства, історіографії тощо. Як видно з матеріалів архіву, відносини двох істориків ґрунтувалися

на щирій дружбі (незважаючи на різницю у віці більш ніж в 32 роки), взаємоповазі і довірі. Так, лише близькому другові О. Оглоблин міг відверто написати про умови своєї наукової праці: "...обставини (зокрема перебування в Лудлові й повний брак матеріяльних засобів для наукової праці) не дають мені змоги довести до кінця жадної поважнішої студії. Брак найпотрібніших матеріялів, книжок (бібліотеки мені неприступні), навіть фотостатів чи фільмів (нема грошей на це!) Та що вже казати про це, коли вже звичайнісінької довідки бібліографічної (з Нью Йорку чи Вашингтону) не можу добути або мушу чекати на неї місяцями, а то й роками! [...] Коли б не Ти (і ще дехто), я почував би себе абсолютно безпорадним. Десятки тем – важливих і цікавих – і не тільки для самого автора – розпочато, але не може бути доведено до кінця! Це велика трагедія для мене"³. З листування вимальовуються реальні постаті людей з їхніми проблемами, радощами і великою турботою про наукові справи. Багато висловлених у листах до Олександра Оглоблина пропозиції Любомира Винара, які стосувалися організації наукового життя, наукових досліджень і підготовки окремих видань, згодом так чи інакше було реалізовано і це свідчить про їхню актуальність для тогочасного наукового життя діаспори. Частина задумів, на жаль, так і не вдалося реалізувати, переважно через брак коштів.

Документ, який друкуємо, зберігається в архіві УІТ (збірка Л. Винара) в Кенті (США), фонд "Листування", справа "О. Оглоблин". Він є відповіддю на лист Любомира Винара з пропозиціями щодо організації УІТ і планів діяльності Товариства, запропонованих і у тексті майбутнього "Звернення" про створення об'єднання істориків (пізніше його остаточний варіант було опубліковано у четвертому числі журналу "Український Історик" (1964 р.))⁴. О. Оглоблин намагався з позицій реалій тогочасного буття відкорегувати запропонований текст "Звернення", виключивши з нього пункт про організацію і проведення наукових з'їздів, потреби виховання Товариством молодого покоління та привнесення у діяльність Товариства будь-якої політики. Також він вважав, що зарано говорити про організацію бібліотеки і архіву Товариства. Зміст опублікованого "Комунікату УІТ"⁵, в якому виключено деякі пропозиції молодого історика, підтверджує, що Любомир Винар в листах до членів майбутньої ініціативної групи пропонував поставити перед Товариством завдання, частину яких було в еміграційних умовах важко виконати і тому прийшлося відмовитися від їх декларування. З перспективи часу можна побачити, що діяльність Товариства згодом охопила і ті напрями, можливість реалізації яких заперечував О. Оглоблин. Зокрема, у 1969 р. Любомир Винар на сторінках "Бюлетеню" УІТ повернувся до питання проведення Товариством наукових конференцій і від 1971 р. УІТ організувало і проводило наукові конференції як самостійно, так і у складі

Американської Історичної Асоціації та спільно з іншими науковими установами, було представлено на міжнародних форумах різного рівня, а згодом стало організатором міжнародних наукових конгресів українських істориків. Зусиллями секретаря і членів УІГ було розбудовано архів Товариства, який містить велику кількість важливих матеріалів. При цьому завжди УІГ притримувалося позиції позапартійності, що було важливим як для його керівництва, так і для переважної більшості членів Товариства.

Частина листа Олександра Оглоблина пов'язана з його участю у Редакційній колегії журналу "Український Історик". У 1964 р. існувала нагальна потреба перевести видання журналу в іншу друкарню (безпартійну) і разом з тим зменшити його формат, первісний розмір якого був пов'язаний із початком друку в журналі (пізніше – в друкарні журналу) "Самостійна Україна".

Причина початку друку "Українського Історика" первісно як складової частини, а пізніше – як окремого видання у мельниківському видавництві "Самостійної України" була пов'язана з відсутністю фінансової бази. Любомир Винар в цей час очолював Історичну комісію "Зарева" – об'єднання студентських академічних товариств національного солідаризму, яке було створено в Мюнхені 1949 р. з ініціативи Марка Антоновича. У 1961 р. виникла ідея видати збірник, присвячений сучасній українській історіографії, яку так і не вдалося зреалізувати, хоча до співпраці були запрошені такі відомі історики як О. Оглоблин, Н. Полонська-Василенко, М. Жаан, Я. Пастернак, Б. Цюцюра, та інші і вже було передбачено теми статей¹. У різних комісіях "Зарева", в тому числі й Історичній, працювали молоді дослідники, які друкували свої праці на сторінках журналу "Розбудова держави" (1951 – 1958). На початку 60-х років цей журнал вже не виходив, і коли постала ідея видання "Українського Історика", М. Антонович передав невеликі залишки його видавничого фонду. До цих фондів було додано кошти ініціатора і нечисленні пожертви, але друкувати перше число прийшлося спочатку як складову частину "Самостійної України", хоч це і протиречило поглядам його засновників. В "Самостійній Україні" такий розділ з'явився в жовтні, а з початком листопада з'являлося перше число історичного бюлетеня окремим виданням.

О. Оглоблин не був задоволений ситуацією, що склалася і 11 грудня 1963 р. написав редактору "Українського Історика": "До речі, вважаю, що надалі в "Самостійній Україні" можна друкувати окремі статті, але не цілий відділ під тою ж назвою й зокрема не хроніку з "Українського Історика" (очевидно, журнал має право додавати свою власну хроніку)*.

*Взагалі для добра справи було б краще, якби "Український Історик" був окремим виданням (хоч би й "Самост. України"), а не прибулівка до

чогось"².

У відповіді на цей лист Л. Винар пояснив причини друку "Українського Історика" в "Самостійній Україні": "Найкраще, якщо б УІГ появлявся *окремо* але наразі це неможливо через фонди. І так я зайшов в борги etc. Я дав дозвіл ["С[амостійній] У[країні]"] переддрукувати матеріал з тим, що друк коштує значно менше"³. В особистій бесіді з автором статті проф. Л. Винар пояснював, що він друкував спочатку "Український Історик" в "Самостійній Україні", тому що її головний редактор Михайло Панасюк дуже дешево брав за друк, а в умовах відсутності коштів це було дуже важливим. Під фірмою "Зарева" (і за допомогою "Самостійної України") було видано також число 2-3 (1964), а число 4 (1964) було видано вже під фірмою Українського Історичного Товариства, хоча йшлося фактично про його Ініціативну Групу. Формування наукового видання політизованою організацією могло спричинити до руйнації всієї справи, тому було дуже важливим якнайскоріше відокремитися і це вдалося зробити, але лише з випуском 4-го числа.

Видання "Українського Історика" у книжковому форматі давало можливість збільшення кількості сторінок і робило журнал зручнішим для читача. До оновленого "Українського Історика", який вийшов у 1965 р., О. Оглоблин дав статтю "Проблема державної влади на Україні за Хмельниччини і Переяславська угода 1654 року". Крім друку в "Українському Історик" власних статей, він як член редакції і найближчий дорадник головного редактора, іноді давав поради щодо інших матеріалів, що надходили до редакції.

З листа можна також дізнатися про складні обставини життя О. Оглоблина – в цей час хворіла його дружина.

В цілому лист Олександра Оглоблина до Любомира Винара є частиною значного масиву архівних матеріалів, які заслуговують на публікацію і стануть важливим джерелом до історії історичної науки в діаспорі. Подаємо лист зі збереженням орфографії оригіналу. Підкреслення і примітка в тексті зроблені О. Оглоблиним.

¹ Див. Винар, Л. Українське Історичне Товариство: генеза і рання діяльність (Замітки основника УІГ) // Український історик. 1995. - Т. XXXII. - Ч. 1-4 (124-127). - С. 27-35; Він же. Ініціативна група Українського Історичного Товариства: До історії розвитку української історичної науки // *Mapra Mundi*: 36. наук. праць на пошану Ярослава Дашкевича з нагоди його 70-річчя. – Львів, 1996. - С. 823-829; Він же. Десятиліття Українського Історичного Товариства (1965 – 1975) // Український історик. 1975. - Т. XII. - Ч. 1-2 (45-46). - С. 5-12; Він же. Двадцятиліття "Українського Історика" і завдання українських істориків // Український історик. 1983. - Т. XX. - Ч. 2-4 (78-80).

С.5-24; Він же. Думки про “Українського Історика” і сучасний стан української історичної науки // Український історик. - 1978. - Т.ХV. - Ч.1-3 (57-59). - С.5-39; Домбровський О. До історії відносин між УВАІІ, УІТ і НТІІІ // Вісті УВАІІ. - Ч.2. Ред. Олександр Домбровський. - Нью-Йорк: УВАІІ у США, 2000. - С.27-44 та ін.

² Архівні матеріали до історії УІТ (підг. Л. Винар) // Український історик. - 1985. - Т.ХХІІ. - Ч.1-4.(85-88). - С.190 (передрук в кн.: Винар, Л. Українське Історичне Товариство. 1965 - 2000. Статті і матеріали. - Чернівці: “Прут”, 2000. - С.86); Діяльність Українського Історичного Товариства в роках 1965 - 1967 (Звіт). - 1995. - Т.ХХХІІ. - Ч.1-4(124-127). - С.296-300; Злиств Олександра Оглоблина до Любомира Винара // Український Історик. - 1995. - Т.ХХХІІ. - Ч.1-4(124-127). - С.221-250; Епістолярні джерела до утворення осередку УІТ в Острозі / З архівних матеріалів (Передмова Любомира Винара, упорядники Алла та Віктор Атаманенко) // Осягнення історії: Збірник наукових праць на пошану професора Миколи Павловича Ковальського з нагоди 70-річчя. Острог - Нью-Йорк, 1999. - С.553-577; Джерельні матеріали (Упор. Людмила Сакада) // На службі Клію: Збірник наукових праць на пошану Любомира Романа Винара, з нагоди 50-ліття його наукової діяльності. - Київ, Нью-Йорк, Торонто, Париж, Львів, 2000. - С.673-778 та ін.

³ Лист О. Оглоблина до Л. Винара від 13.V.1963. Архів УІТ (збірка Л. Винара) в Кенті. - Ф. “Листування”. - Спр. “О. Оглоблин”. - Арк. 2 зв.

⁴ Українське Історичне Товариство (Комунікат) // Український Історик. - Денвер, 1964. - Ч.4. - С.1.

⁵ Там же.

⁶ Винар Л. Пляни праці Українського Історичного Товариства (закінчення статті з ч.2) // Українське Історичне Товариство. Біюлетень для членів. - Ч.3 (21). - Травень-червень 1969. - Рік ІІІ. - С.1.

⁷ Архів УІТ в м. Кенті. - Ф. “Зарево”. - Спр. “Історичний збірник”. - Арк. 1.

⁸ Джерельні матеріали (Упор. Людмила Сакада) // На службі Клію... - С.701-702.

⁹ Там же. - С.706.